

УДК 341.29

А. В. Майснер

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА АГРЕСІЯ» У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

У статті піддано комплексному аналізу міжнародно-правову базу з питань протидії агресії, включаючи норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються щодо будь-яких збройних конфліктів незалежно від їх змісту та інтенсивності бойових дій.

Досліджено актуальні питання вдосконалення міжнародно-правових засобів протидії агресії та доктринальних підходів до кваліфікації міжнародного злочину «агресія» на рівні міжнародних організацій та міжнародних судових органів.

Ключові слова: *агресія, акт агресії, тероризм, міжнародне право, міжнародне гуманітарне право, міжнародний злочин.*

Постановка проблеми. Проблема протидії актам агресії та підвищення ефективності і невідворотності покарання за злочин «агресія» є одним з ключових у сучасному міжнародному праві, викликаючи масштабну дискусію серед науковців та практиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання визначення агресії та пошуку міжнародно-правових засобів протидії їй були предметом досліджень багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких слід окремо відзначити внесок таких науковців, як В. Ф. Антипенко, М. О. Баймуратов, М. В. Буроменський, К. А. Важна, Ю. Відмар, Ю. О. Волошин, К. Волтер, М. М. Гнатовський, Є. В. Годованик, О. О. Гріненко, В. Н. Денисова, А. І. Дмитрієв, В. І. Євінтов, О. В. Задорожній, О. Л. Копиленко, А. О. Кориневич, Н. Кріш, Д. І. Кулеба, І. І. Лукашук, О. О. Мережко, М. М. Микієвич, В. В. Мицик, А. Пелле, Л. Д. Тимченко, Г. Фокс, Г. Шварценбергер, О. М. Шпакович.

Однак вказані дослідження були присвячені аналізу агресії та засобів протидії їй переважно в контексті класичної міждержавної агресії, в той час як відсутній комплексний підхід до агресії як всеохоплюючого поняття, що органічно поєднує військові, політичні, економічні, інформаційні аспекти у сучасних умовах асиметричних збройних конфліктів та нетрадиційних за змістом та формою «гібридних» актів агресії.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, в межах «нового» міжнародного права збройний вплив поза дозволами міжнародного права виняткового характеру заборонений. Спочатку із вжитку пішла війна як знаряддя будь-якої національної політики у тому класичному її розумінні, яке відомий німецький соціолог К. Шмітт називав «конвенціональною» (або «оберігувальною») війною [1]. Потім, за так званим «Женевським правом», під заборону підпали міжнародні збройні конфлікти (ст.2 Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., Додатковий протокол – I, 1977 р.) і збройні конфлікти неміжнародного характеру (ст.3 Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., Додатковий протокол – II, 1977 р.).

Усвідомлюючи небезпеку збройного насильства у цілому, міжнародне співтовариство протягом ХХ століття неодноразово вживало спроби юрисдикційно конкретизувати зазначені заборони через кваліфікацію їх як злочину за міжнародним правом – «агресія». Кінець кінцем, хоч і у «м'якій» формі, це вдалося зробити спочатку

прийняттям Визначення агресії (резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3314, 1974 р.), а в подальшому фактичним перенесенням його змісту до Статуту Міжнародного кримінального суду (ст. 8 – bis).

Отже у подальшому аналізі слід виходити з того, що саме поняття агресії у фаховому середовищі ототожнюється із застосуванням збройної сили.

Звідси, перш ніж приступити до обґрунтування цього поняття у широкому смислі, слід з'ясувати його етимологічну природу, а також внести ясність у семантичні характеристики агресії і уяснити чи є підстави вживати це слово поза збройним конфліктом, поза розумінням його смислу як застосування збройної сили? Адже наукове дослідження передусім передбачає точність термінології. Огляд лексикографічних джерел вказує, що підстави розглядати агресію за межами збройного змісту її поняття присутні.

Так, у Словнику іноземних слів застосування збройної сили однозначно вбачається як різновид вияву агресії. Агресія тут визначається (лат. *aggressio* – напад) як незаконне з точки зору міжнародного права застосування сили однією державою проти іншої, особливо збройний напад на іншу державу з метою захоплення її території, ліквідації незалежності, зміни політичного або суспільного ладу та под. . Далі відмічено, що «імперіалістичні держави, окрім збройної агресії, нерідко прибігають до побічної агресії (заохочення підривної діяльності проти інших держав), економічної агресії» [2, с. 16].

Видання сучасної доби ще категоричніше вказують на широке розуміння терміну агресія. «Агресія (лат. *aggressio* – напад), визначає Т. Г. Румянцева, - поняття, що використовується в даний час для визначення найрізноманітніших видів та форм поведінки, - від реплік і елементів пародій до застосування різних заходів фізичної дії, включаючи й такі з них, котрі закінчуються індивідуальним або масовим летальним результатом. Дійсний смисл поняття агресії можна частіше встановити на рівні контексту». Авторка підкреслює, що в силу сталої традиції у працях одного й того самого автора поняття агресії вживається в різних значеннях, не кажучи вже про специфіку вживання його представниками різних націй, кожна з яких привносить власне розуміння цього феномену. Вона вважає, що «незважаючи на наявність певних моментів додатковості і конвенціональності, стає доцільним відпрацювання більш-менш однотайного уявлення про зміст поняття агресії. ... Аналіз цього визначення свідчить про висхідну полісемічність даного поняття, через смисл якого зазначено різноманітні за цілями, механізмами, методами та результатами індивідуальні і групові дії» [3, с. 19].

Саме юридичне визначення агресії містить ряд прямих і побічних указань на можливість трактування цього злочину поза межами збройного його розуміння.

Так, преамбула визначення, констатує агресію як «найсерйознішу і найнебезпечнішу форму незаконного застосування сили», не вказує саме на збройну силу, хоча наділяє силу, що може використовуватись в рамках агресії, певними характеристиками високого ступеня серйозності й небезпечності. Поза всякими сумнівами в умовах глобального світу таких характеристик легко набувають економічні чинники, а також сфера застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Власне дефініція агресії (ст.1) припускає як різновид агресії поряд із «застосуванням збройної сили» несумісний з Статутом ООН, якийсь інший спосіб дії «проти суверенітету, територіальної недоторканості або політичної незалежності іншої держави».

Нарешті стаття 4 визначення, умовно коментуючи окрім названих у попередній статті 3 способів дій, що можуть кваліфікуватися як акти агресії, прямо вказує: «Вище

наведений перелік актів не є вичерпним, і Рада Безпеки може визначити, що інші акти представляють собою агресію згідно положенням Статуту» [4, с. 456-457].

Отже, з лексикографічної точки зору ознаки широкого розуміння поняття агресії вбачаються. Втім обмежитись і задовольнитись формально-термінологічним підходом до обґрунтування широкого розуміння агресії було б неправильним, оскільки б полишило дану роботу смислу наукового дослідження. Зрозуміло, що основні зусилля слід зосередити на «змістовній» стороні проблеми. У нашому випадку це означає доведення того, що агресія може бути здійснена через застосування економічних засобів і методів, тобто економічної сили. Така постановка питання потребує звернення до визначальної функції агресії, генеральних причин, цілей та завдань, які вирішуються через її застосування. Зважаючи на ключову роль міжнародної економіки у формуванні світопорядку, за результатами дослідження геоекономічних механізмів впливу на розстановку і співвідношення сил на світовій арені не можна виключати появи підстав для тверджень про зміну пріоритетів. Попередньо споглянемо на ситуацію з двох протилежних кінців. З одного боку, є зрозумілим, що вказані у визначенні у якості ознак об'єктності злочину агресії суверенітет, територіальна недоторканість і політична незалежність – категорії, що позначають проміжні цілі суб'єкта і у кращому випадку можуть кваліфікуватися як допоміжний об'єкт міжнародного злочину «агресія». Але є очевидним, що на порушення зазначених стовпів державного суверенітету суб'єкт йде заради головної мети – забезпечення шляхом контролю і впливу на народи, країни, цивілізовані групи отримання надприбутків, а отже, економічного домінування, що є, у свою чергу, основним важелем глобальної влади, яку уособлюють корпоративістські групи представників фінансово-промислового капіталу розвинутих країн [5, с. 215]. Отже, вагомість економічних методів впливу (точніше контролю і тиску) на країни, групи країн, в межах «світового керування» для тих, хто володіє економічною силою, є очевидною.

З іншого боку, є очевидною критична ситуація у міжнародному співтоваристві, що виражається у надмірній соціально-економічній поляризації з ознаками міжцивілізаційного характеру і, внаслідок цього, у глобальному терористичному конфлікті. Занепад у другій половині ХХ століття розвитку великої кількості країн і народів, що здобули незалежність (як основний фактор зазначеної кризи), стався значною мірою в результаті цілеспрямованої економічної політики створення лише видимості розвитку, тобто фактичного його саботажу. Це розглядається у роботі детально. Відмітимо лише, що згадана економічна політика по суті будувалась і будується на втручанні у внутрішні справи суверенних держав. Характерно, що лише там, де лідер держави виявляв надмірну самостійність і незговірливість, застосовувалась збройна сила, що може бути кваліфіковано як агресія.

Отже, по суті, нами попередньо визначається зміна пріоритетів, коли збройна форма агресії стала лише не вельми бажаним з репутаційних міркувань додатком до перманентної сталої економічної агресії. Тому, як ми переконалися у попередньому підрозділі, аби замаскувати цей очевидний збройний вияв агресії, розроблено певні концепції і технології їх втілення, внаслідок чого втрачається об'єктивне уявлення про фактор першості нападу, а отже, здійснюється підміна кваліфікації сторони – агресора.

Справа в тому, що за статтею 2 Визначення агресії, першість нападу як основну кваліфікаційну ознаку міжнародного злочину агресії пов'язується саме із «застосуванням збройної сили державою (першою)». Таку збройну терористичну силу у відповідь на економічну руйнацію своїх суспільств і перешкоджання розвитку першими застосовують екстремістські формування. Таким чином міжнародному співтовариству на зовнішньому, видимому рівні постає фактична легітимність дій в

дійсності («економічного» агресора) розвинутих держав як потерпілої сторони буцімто у відповідь на збройні терористичні акти екстремістських формувань, прикладом яких може слугувати проаналізована вище (див. 1.1) ситуація в Афганістані.

Отже у дослідженні постає одне з основних завдань – з'ясувати, чи містять дії із застосування економічної сили ознаки, які можна було б кваліфікувати як склад агресії.

Вплив на слабкіших учасників міжнародних економічних відносин і збереження геополітичного домінування розвинутих держав та їх еліт відбувається по двох, практично доступних для спостереження напрямках. Це, по-перше, використання без порушення норм міжнародного права економічних засобів, прийомів і методів, що сприяють нарощуванню економічних можливостей і переваг групи розвинутих країн. По-друге, це фактичне саботування цими країнами (також переважно у межах чинного міжнародного права) процесу практичної реалізації економічно відсталими країнами свого права на розвиток, створення лише видимості заходів, що забезпечували б розвиток, і, відповідно, видимості дії норм міжнародного права, покликаних регулювати цей процес.

Перший напрям знаходить досить поширене відбиття у працях науковців, насамперед тих, хто опікується теоріями світового розвитку, точніше його проблемами. Такі відомі у світі фахівці як І. Валлерстайн, Н. Хомскі, Ж. Бодрійяр, Етціоні, Е. Тодд, О. Панарін, У. Бек, Ф. Закарія, Н. Кляйн, С. Коен, О. Неклеесса, М. Чоссудовські та ін.

Орієнтуючись на праці цих та інших сучасних знавців світових процесів, слід також визначитись відносно того, хто є їх рушійником, хто стоїть за все частіше вживаними термінами «світові еліти», «представники групи розвинутих країн», «фінансово-промислові групи». Важливість цього питання визначається також необхідністю викристалізування й усвідомлення основного інтересанта, тобто суб'єкта економічної експансії, рушійника прийомів і способів економічного впливу на стан світогосподарства, точніше, дбайливця збереження сьогоденного стану. Чітке обґрунтування поведінки такого рушійника та його мотивації допомогло б скласти уявлення про важливий елемент складу форми економічної агресії – її суб'єкта.

Зазначимо, що тотального контролю над світовим ринком і кожною його національною складовою прагне так звана світова фінансова олігархія і крупний транснаціональний капітал. Зрозуміло, що це умовне корпоративістське угруповання, яке не набуло чіткої інституалізації. Проте його діяльність, що вражає узгодженістю і послідовністю вживаних заходів, базується на об'єктивному співпадинні інтересів, а також родинних, сімейних, національних, земляцьких, кланових та інших зав'язків, що протягом століть склалися у процесі практики міжнародних економічних взаємодій.

Проблема нестачі харчових продуктів і голодування безпосередньо пов'язана з використанням ще одного інструменту зі зниження цін, яким є внутрішні субсидії розвинутих країн сільському господарству, особливо на дорозі з екологічної та економічної точок зору виробництво. Надлишок продовольчого зерна та інших сільськогосподарчих продуктів, що утворюється в результаті дотацій, надає депресивного впливу на світовому ринку продовольчих товарів.

Ланцюг агресії у її економічних формах залишається істотною ланкою, яка остаточно матеріалізує процес підкорення бідних країн і народів. Не доплачуючи їм за сировину і паливо, розвинуті держави оплутують їх мережею кабальних боргів, які на кінець тисячоліття склали 1,3 трлн. дол. У більшості країн виплата відсотків і самого боргу перевищує загальну суму нової допомоги і нових позик, отриманих за цей час. Боргові виплати складають близько 25 % експорту цих країн. Забезпечити навіть мінімальні стандарти людського існування за таких умов важко. За даними, що наводив Нобелівський лауреат Б. Лайн, введення нової економічної структури, що стосується

понад 70 країн, знизило реальну зарплатню у порівнянні з попередньою на 30 – 90 %. Пограбування країн, що розвиваються США та їх західними партнерами веде до того, що у перших з цієї причини щорічно тільки від голоду та хвороб, пов'язаних з ним, вмирають десятки мільйонів людей. Лише за офіційною заявою ЮНІСЕФ, півмільйона дітей вмирають кожного року внаслідок боргової кризи [6, с. 58].

Отже набір інструментів, за допомогою яких здійснюється підкорення світовою олігархією країн і народів периферійної та напівпериферійної зон світової системи, не залишає сумнівів щодо тотожності їх дієвості (а в більшості випадків – переважності) актами збройного втручання у внутрішні справи країн. За умов наявності фактору першості нападу (збройного чи економічного) виникають підстави кваліфікувати такі ситуації як агресію, здійснювану відповідно у збройних або економічних формах.

При цьому важливо відмітити конфліктогенну тотожність ситуації, у якій опиняється об'єкт нападу, яким є в основному бідні, слаборозвинені країни. У випадку збройного нападу (хай навіть замаскованого під акт гуманітарної інтервенції) вони, в силу неспівставності з противною стороною військово-економічних потенціалів, не в змозі чинити спротив через застосування асиметричних воєнних сил і засобів. Так само при застосуванні проти них економічної сили, вельми примарними для країн що розвиваються виявляються можливості відстоювати економічну незалежність, використовуючи фінансово-економічні важелі, за їх очевидним браком.

Тому, як в ситуації воєнної (збройної) асиметрії, так і в ситуації асиметрії економічної, логічним чином незгода, протест і опір слабших країн і народів у багатьох випадках приводить до застосування найбільш радикальними прошарками протестних мас терористичної асиметрії як єдиного дієвого (універсального) засобу протидії агресії, здійснюваної щодо них у будь-яких збройних та незбройних формах або у їх сполученні – агресії, яку також можна назвати, універсальністю. Реальність першої («збройної») ситуації підтверджується виникненням і ескалацією збройного опору із застосуванням асиметричних методів і засобів дій, якими є терористичні акти. До цієї теми ми повернемося у III розділі дослідження.

Що ж стосується неможливості опору економічній агресії через використання адекватних економічних засобів, то в цьому можна переконатися на досить красномовному прикладі міжнародної економічної практики, пов'язаної із підвищенням цін на нафту. І це не повинно дивувати. Адже вирватись із залізних обіймів тих, хто утримує тотальний контроль над світовими фінансовими потоками і промислово-виробничими можливостями міжнародної економіки беззбройним у економічному відношенні країнам у дійсності неможливо.

У 1973 році Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) проголосила про раптове і різке підвищення цін на нафту. У післявоєнний період, коли виробництво у світі жваво розвивалось, ціни на нафту залишались на кричущо низькому рівні. І саме тоді, коли світова економіка почала гальмуватись і зазнавати кризовості, виробники нафти за ініціативою радикальних урядів Алжиру та Ірану значно підвищили свої ціни на нафту.

Таке рішення зумовилось передусім метою зміни розподілу світової доданої вартості, що знаходилась на користь країн-експортерів сировини та нафти. В тім кінцевим результатом цієї акції стало відчутне підвищення частки світової доданої вартості в розпорядженні корпорацій США та інших країн Заходу. Цього слід було очікувати зважаючи навіть на той факт, що на пропозицію Алжиру та Ірану про підвищення цін, охоче пристали два найближчих союзника Сполучених Штатів у нафтодобувних регіонах – Саудівська Аравія і тоді шахський Іран.

На наш погляд, механізм, який лежить в основі такого фінансово-економічного «кульбіту», цілком обґрунтовано можна віднести до ефективних інструментів

економічної агресії.

Різке підвищення цін на нафту тягне значне зростання прибутків виробників нафти. Своєю чергою, це зумовлює скорочення поточного світового виробництва, оскільки у провідних на той час секторах економіки мало місце перевиробництво. У ситуації, що склалася природним чином постало питання про звільнення значної частини промислових робочих.

Програмність для країн периферійної зони наслідків спроби захисти свої інтереси на ринку нафти виявилась також у сфері ціноутворення. Для країн периферійної зони, які не є нафтоздобуваючими, зростання цін на нафту мало трагічний вплив. Із зростанням цін на імпорт нафти, зросли ціни на імпортовану промислову продукцію, оскільки нафта є складовою виробничого процесу переважної більшості такої продукції. Причому це підвищення цін відбулося на тлі зниження обсягів виробництва і цін за одиницю експортних товарів. Таким чином велика кількість країн Африки, Азії та Латинської Америки опинилась у стані серйозного балансового дефіциту. Як констатує І. Валлерстайн, «рівень життя населення знизився, якість послуг державного сектора погіршилась. Населення цих країн аж ніяк не могло задовольнитися таким результатом досягнення незалежності, яку вони успішно виборювали близько десяти років тому: вони виступили проти тих самих рухів, які раніше гаряче підтримували, особливо коли їхнє керівництво загрузнуло у розкоші й корупції» [7, с. 59].

Саме по собі зростання цін на нафту (воно є не причиною, а наслідком стагнації економіки) призвело до формування величезної частки світової доданої вартості. Цікавим є розподіл цього прибутку. Частина його у якості ренти залишилась у країнах-виробниках нафти і використовувалась елітами на придбання предметів розкошу. Також це дозволило вказаним державам поліпшити інфраструктуру і проводити, здебільшого, сумнівної корисності крупномасштабні закупівлі озброєнь. І все ж у вигравші опинились знову-таки розвинуті держави, «обидва типи витрат – на інфраструктуру і на закупівлю озброєнь – допомогли країнам Півночі вирішити їхні проблеми за рахунок експорту товарів». До того ж «витрати країн-виробників нафти склали лише частину прибутку зростання цін на нафту. Інша значна його частина була отримана західними нафтовими корпораціями, котрі вже не контролювали здобич нафти, але зберегли контроль над процесом її переробки і розподілу по всьому світу» [8, с. 59-60]. З цього колосального прибутку значну його частку корпорації вклали у світові фінансові ринки, стимулювавши тим самим різкий розвиток спекуляції на валютних операціях протягом двох останніх десятиліть.

Решту накопиченої світової доданої вартості було розміщено на банківських рахунках США і країн Західної Європи, що забезпечило їм величезний банківський прибуток в основному за рахунок запозичень урядам, що мали труднощі з балансовими платежами, тобто майже всім країнам Африки, значній частині держав Латинської Америки та Азії. Аналогічні позики були надані і державам-виробникам нафти, у яких не було потреби збалансовувати свої рахунки, але які прагнули здійснювати розвиток своїх суспільств і зменшити тим самим градус соціальної протестності.

У кінцевому підсумку наведена система запозичень (у більшості випадків банки силоміць нав'язували позики урядам бідних країн) спрацювала на користь країн Заходу, оскільки відкрила можливості решті держав світу до закупівлі вироблених західними компаніями експортних товарів.

У цілому ж система світового господарства облаштована так, що її функціонування ніяким чином не може порушити співвідношення економічних сил і можливостей ядра системи та її периферії і напівпериферії, забезпечуючи домінування першої і підконтрольність другої. Система облаштована так, що будь-які спроби

змінити стан речей через зміну векторів економічної політики, шляхом конкретних економічних заходів, як правило, лише погіршують становище підконтрольних країн і, навпаки, зміцнюють «на виході» позиції країн-домінантів і світової олігархії, що стоїть за ними. За своїм змістом і ознакою інтенсивно зростаючої протестності з приводу паралізації будь-якої соціальної корисності національних економік (якщо про існування таких взагалі можна вести річ) ця система цілком відповідає основним характеристикам агресії, якщо не брати до уваги збройний контекст цього поняття (за цілевважанням, об'єктом, суб'єктом, критеріями дії у часі та просторі). Так само як збройна агресія камуфлюється під «гуманітарне втручання», «відповідальність із захисту» та под., а агресія із застосуванням економічної сили маскується під об'єктивні геоекономічні процеси в умовах глобалізації фінансово-промислових інституцій і форм діяльності.

Закамуфльований характер розподілу доданої вартості в умовах довгого товарного ланцюга здатен найбільш ефективно нейтралізувати політичну опозицію, оскільки він приховує реальний стан справ і причини різких диспропорцій у розподілі, зумовлених безкінечним накопиченням капіталу, причини тієї поляризації, яка сьогодні є більш помітною ніж у будь-якій передуючій історичній системі [9, с. 81].

Ефективність механізмів втілення витонченої політики такої економічної агресії слід пов'язувати з діяльністю транснаціональних корпорацій – цим передовим загоном світової олігархії всеохоплюючої дії.

Транснаціональні корпорації (ТНК) стають дедалі важливішим суб'єктом міжнародних економічних зав'язків. Поширюється їхній вплив на національну і світову економіку. На 63 тисячі ТНК та їх зарубіжні філії припадає половина світового виробництва і зовнішньої торгівлі, 4/5 усіх патентів та ліцензій на нову продукцію. У переважній мірі питання світової економіки вирішують такі компанії, але не держави. Разом із тим між ТНК і державами існує активна взаємодія. Держави забезпечують підтримку ТНК і одночасно використовують їх при здійсненні своєї політики [10, с. 215].

П'ятсот найкрупніших транснаціональних корпорацій охоплюють понад 1/3 експорту обробляючої промисловості, 3/4 світової торгівлі сировинними товарами, 4/5 торгівлі новими технологіями, забезпечують роботу десяткам мільйонів людей. ТНК перевищують за своїм економічним обігом крупні країни, підпорядковують своєму впливу уряди, «вирішальним чином впливають на формування міжнародного права і роботу міжнародних інститутів» [11, с. 205].

Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНІСТРАЛ) дала наступне визначення ТНК: термін «охоплює компанії, які через відділення, філії або інші організації займаються значною комерційною або іншою економічною діяльністю у державах інших ніж держава у якій знаходиться центр, що контролює або приймає рішення».

Характеризуючи ТНК як інструмент світової олігархії, професор М.Пенделтон констатує: «Не існує дійсно багатонаціональних або глобальних корпорацій у сучасному світі. Так звані багатонаціональні корпорації фактично є компаніями США, Європи або Японії, що діють за кордоном» [12].

Таким чином, роль ТНК як ефективного засобу економічної агресії вбачається досить відчутною. Прагнення усунути, будь-які обмеження і вивільнити аж до стану абсолютності унікальні можливості ТНК з утримання народів і країн світу (тих, що приймають) у стані покори, які базуються на правовій легітимності значного сегменту поведінки багатонаціональних корпорацій, виявляють агресивну сутність геоекономічних проявів розвинутих держав та еліт, що їх представляють. Це легітимність базується на непорушності об'єктивних характеристик ліберального

капіталізму й вільного ринку, які фактично імплементовані у нормах чинного міжнародного права й закріплені у суспільній свідомості світового соціуму.

Саме сприйняття ТНК як продукту системи ліберального капіталізму утворює можливість легітимного впливу на країни «театру» їх економічних дій, що практично охоплює весь цивілізований світ. Втім, не задовольняючись станом речей у сфері відносин «ядро-периферія», світова олігархія прагне удосконалити цей інструмент «світового керування», докладаючи певних зусиль з метою створення особливих правових режимів функціонування ТНК. Подібні зусилля, цілком обґрунтовано оцінюювані як спроби удосконалення прийомів і засобів економічної агресії (як і у цілому поведінка ТНК на світовій арені), не залишаються без реагування об'єкта їхнього впливу.

Геополітична ситуація постає у прив'язці до вищевизначеного другого напрямку економічної агресії така у вигляді трансформованої відповідно до реалій сьогодення національно-визвольної боротьби. Суть трансформації боротьби відносно історично визнаної дійсності національно-визвольних рухів полягає у переміні лише форми своєї причетності до глобального конфлікту, залишаючи її зміст недоторканим. Зокрема, сторона конфлікту, що здійснювала пряму колоніальну ескалацію (колоніальне пограбування), досягає аналогічних результатів у неокolonіальному режимі, через використання домінуючого положення у світовій торгівлі та міжнародних фінансах, і важелів економічного впливу. Протилежна ж сторона, яка раніше виборювала своє право на незалежність і розвиток в основному збройним шляхом з використанням іррегулярності повстансько-партизанської тактики, перейшла до використання абсолютної збройної іррегулярності – терористичної асиметрії. Терористичні акти, що замінили методи партизанської боротьби, розглядаються цією стороною як єдиний ефективний засіб, який, надаючи співставності їх силі відносно колоніальних можливостей суперника, наповнює реальністю протидію економічній, інформаційній та культурно-цивілізаційній агресії, здійснення життєво значущих програм і планів на розвиток.

Власне кажучи, глобальний конфлікт загострився і набув терористичних форм відтоді, коли на кінець 60-х років минулого століття бідні країни усвідомили ошуканість щодо перспектив їхнього розвитку. Зрозуміти це раніше було проблемно за зависою міжнародних політико-економічних прогнозів та обіцянок і, що важливо, цілим комплексом міжнародно-правових актів, норм і положень, що несли обнадійливий зміст та видимість регулятивного сприяння заходам з розвитку.

Глобалізація економіки, що відбиває єдиність світу, призвела до того, що управління нею можливе лише спільними зусиллями держав. Описана вище тенденція, яка відображає прагнення розв'язувати проблеми, орієнтуючись лише на інтереси певної частини держав та їхніх еліт, дають негативні результати.

Висновки. Отже, агресія у сучасних умовах фактично може бути здійснена через застосування економічних засобів і методів, тобто економічної сили. Така постановка питання потребує звернення до визначальної функції агресії, генеральних причин, цілей та завдань, які вирішуються через її застосування. Зважаючи на ключову роль міжнародної економіки у формуванні світопорядку, за результатами дослідження гео-економічних механізмів впливу на розстановку і співвідношення сил на світовій арені не можна виключати появи підстав для тверджень про зміну пріоритетів.

При цьому складності проблеми введення у правозастосовну практику поняття економічної агресії або агресії у широкому розумінні, яку можна визначити як всеохоплюючу або універсальну агресію, додає та обставина, що визначення останньої вносить принципові зміни у критерії кваліфікації агресії у цілому, зважаючи на

характер міжнародних взаємодій. З таким визначенням слід пов'язувати фактор першості нападу, що становить терористичну основу протестної боротьби у позицію, тотожну стану самооборони. Застосування терористами злочинних способів боротьби, якими є терористичні акти, тут принципово не змінює положення (нападаючої і потерпілої) сторін конфлікту. Цей суттєвий геополітичний аспект проблеми є важковирішуваним. Втім висока динаміка глобальної ескалації тероризму фактично не залишає альтернатив і змушує до її розв'язання комплексом геополітичних, гео економічних, геокультурних та міжнародно-правових заходів.

Список використаної літератури:

1. Шмитт К. Теория партизана : промежуточное замечание к понятию политического / К. Шмитт ; пер. с нем. Ю. Ю. Коринца. – Москва : Праксис, 2007. – 301 с. ; Shmitt K. Teoriya partizana : promezhutochnoe zamechanie k ponyatiyu politicheskogo / K. Shmitt ; per. s nem. Yu. Yu. Korintsa. – Moskva : Praksis, 2007. – 301 s.
 2. Словарь иностранных слов. – Москва : Русский язык, 1981. – 624 с. ; Slovar inostrannykh slov. – Moskva : Russkiy yazyk, 1981. – 624 s
 3. Румянцева Т. Г. Агрессия / Т. Г. Румянцева // Всемирная энциклопедия: философия / Гл. научн. ред. и сост. А. А. Грицанов. – Москва : АСТ ; Минск : Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с. ; Rumyantseva T. G. Agresciya / T. G. Rumyantseva // Vsemirnaya entsiklopediya: filosofiya / Gl. nauchn. red. i sost. A. A. Gritsanov. – Moskva : AST ; Minsk : Kharvest, Sovremennyy literator, 2001. – 1312 s.
 4. Действующее международное право (избранные документы) : учеб. пособ. / сост. Ю. М. Колосов, Э. С. Кривчикова. – Москва : МАМП, 2002. – 992 с. ; Deystvuyushchee mezhdunarodnoe pravo (izbrannye dokumenty) : ucheb. posob. / sost. Yu. M. Kolosov, E. S. Krivchikova. – Moskva : MAMP, 2002. – 992 s.
 5. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть : учеб. / И. И. Лукашук. – 3-е изд., перераб. и доп. – Москва : Вольтере Клувер, 2005 – 544 с. ; Lukashuk I. I. Mezhdunarodnoe pravo. Osobennaya chast : ucheb. / I. I. Lukashuk. – 3-e izd., pererab. i dop. – Moskva : Voltere Kluver, 2005 – 544 s.
 6. Валлерстайн И. После либерализма : пер. с англ. / И. Валлерстайн ; под. ред. Б. Ю. Кагарлицкого. – Москва : Едиториал УРСС, 2003. – 256 с. ; Vallerstayn I. Posle liberalizma : per. s angl. / I. Vallerstayn ; pod. red. B. Yu. Kagarlitskogo. – Moskva : Yeditorial URSS, 2003. – 256 s.
 7. Там само. – С. 59-60. ; Tam samo. – S. 59-60.
 8. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / И. Валлерстайн ; пер. с англ. под. ред. В. Л. Иноземцева. – Москва : Логос, 2003. – 308 с. ; Vallerstayn I. Konets znakomogo mira: Sotsiologiya XXI veka / I. Vallerstayn ; per. s angl. pod. red. V. L. Inozemtseva. – Moskva : Logos, 2003. – 308 s
 9. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть. – С. 215. ; Lukashuk I. I. Mezhdunarodnoe pravo. Osobennaya chast. – S. 215.
 10. Ніколенко І. Проблеми визначення міжнародного конфлікту / І. Ніколенко // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 1. – С. 204-207 ; Nikolenko I. Problemy vyznachennia mizhnarodnoho konfliktu / I. Nikolenko // Visnyk Akademii advokatury Ukrainy. – 2013. – № 1. – S. 204-207.
 11. Annuire de L'Institut de Droit international. – Paris, 1996. – P. 466.
 12. Pendelton M. A New Human Right – The Right to Globalization // Fordham International Law Journal. – 1998. – Vol. 22, Issue 5 – P. 2052-2095
- Стаття надійшла до редакції 15.07.2017 р.

A. V. Maysner

THE DOCTRINAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF «ECONOMIC AGGRESSION» IN MODERN INTERNATIONAL LAW

An integrated analysis of the international legal framework on counteraction to aggression, including the norms of international humanitarian law, applied to any armed conflicts, regardless of their content and intensity of hostilities, has been subjected to a comprehensive analysis.

The actual issues of improving the international legal means of counteraction to aggression and doctrinal approaches to the qualification of the international crime «aggression» at the level of international organizations and international judicial bodies are researched.

It is established that the fundamental negative content of illegal aggressive influence on the state of international law is to restrain the equal development of all peoples, nations, states and civilizational cultures, which explains the necessity of applying an integrated approach to determining the composition of the international crime «aggression» in modern conditions.

Key words: aggression, act of aggression, terrorism, international law, international humanitarian law, international crime.

УДК 341.1:341.3

Є. В. Годованик
М. О. Покатович

ПОСИЛЕННЯ РОЛІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОТИДІЇ АКТАМ АГРЕСІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ЇХ РЕФОРМУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті наголошується, що посилення ролі міжнародних організацій у протидії актам агресії як важливий напрям їх реформування на сучасному етапі повинно бути здійснено шляхом інституціональної модернізації структури сучасних міжнародних організацій та розширенням їх повноважень у відповідності до існуючого у наш час міжнародного становища.

Подальший процес реформування міжнародних організацій в умовах поширення актів збройної агресії на міжнародній арені повинен здійснюватися за допомогою статутарних змін засновницьких міжнародно-правових актів, які дозволять розробити міжнародному співтовариству дієві механізми запобігання агресивних війн, припинення існуючих у сьогоднішні актів агресії та невідвортної юридичної відповідальності агресора.

Внесення цих змін вбачається можливим за умови наявності міжнародного правотворчого консенсусу держав з найбільшим військово-політичним та економічним потенціалом та іншими державами світу на непорушних міжнародно-правових засадах їх мирного співіснування.

Ключові слова: агресія, акт агресії, засоби протидії актам агресії, міжнародна організація, реформування, модернізація, Організація Об'єднаних Націй, Рада Безпеки, Організація з безпеки і співробітництва в Європі.

Постановка проблеми. Фундаментальний міжнародно-правовий акт, який визначив дух та онтологічну природу існування системи сучасного міжнародного права